

Усенко Олена Юріївна, аспірантка кафедри соціально-економічних дисциплін, Навчально-науковий інститут права та інноваційної освіти, red.edit.10@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-2949-6889>
Дніпровський державний університет внутрішніх справ
пр. Науки, 26, Дніпро, Дніпропетровська область, 49005

ІСТОРИЧНИЙ РОЗВИТОК КОНЦЕПЦІЇ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

Анотація. У статті досліджено історичні передумови формування концепції людського капіталу як одного з ключових чинників економічного зростання. Проаналізовано ідеї економістів-класиків, зокрема В. Петті, А. Сміта, Д. Рікардо, які заклали основи розуміння значущості людських здібностей, праці та освіти для національного багатства. Узагальнено підходи до трактування людських здібностей як економічного ресурсу в працях представників XIX – початку XX століття, зокрема Л. Вальраса, Дж. Мак-Куллоха, І. Тюнена та А. Маршалла.

Обґрунтовано, що в індустріальний період фізичний капітал домінував у теоріях економічного зростання (кейнсіанські моделі Є. Домара та Р. Харрода, неокласичні теорії Р. Солоу). Водночас ідея трактування людських здібностей як капіталу, тобто активу, що забезпечує дохід, отримала розвиток лише в середині XX століття завдяки соціально-економічним змінам у розвинених країнах.

Окремо проаналізовано внесок Т. Шульця та Г. Беккера, які є основоположниками сучасної теорії людського капіталу. Висвітлено ключові аспекти досліджень Т. Шульця, зокрема його висновки щодо взаємозв'язку між людським і фізичним капіталом, необхідності інвестицій у освіту та навички. Визначено три основні положення теорії Т. Шульця: позитивний вплив людського капіталу на граничний продукт фізичного капіталу, зниження рентабельності фізичного капіталу за відсутності зростання людського капіталу, а також вирішальну роль неринкових факторів у формуванні людського капіталу.

Обґрунтовано важливість досліджень Й. Бен-Порета, М. Блауга, Е. Лезера, Р. Лейарда, Дж. Мінцера, Е. Денісона та Дж. Кендріка у подальшому розвитку цієї теорії.

Проаналізовано методологічний підхід до вивчення людського капіталу, в якому поєднано якісні та кількісні аспекти, що сприяє глибшому розумінню його ролі в сучасній економіці. Узагальнено соціально-економічні фактори, які вплинули на формування теорії людського капіталу, та їхній внесок у розвиток економічної науки.

Окреслено еволюцію ідей людського капіталу від класичних теорій до сучасних наукових підходів, підкреслюючи його ключову роль у забезпеченні довгострокового економічного зростання.

Ключові слова: людський капітал, фізичний капітал, теорії людського капіталу, інвестиції в людський капітал, економічний розвиток.

Usenko Olena Yuriivna, postgraduate student, Chair of Socioeconomic Disciplines of the Academic Scientific Institute of Law and Innovative Education, red.edit.10@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-2949-6889>
Dnipro State University of Internal Affairs
26, Nauky Avenue, Dnipro, 49005

HISTORICAL DEVELOPMENT OF THE CONCEPT OF HUMAN CAPITAL

Abstract. *The article examines the historical background of the formation of the concept of human capital as one of the key factors of economic growth. The ideas of classical economists, particularly W. Petty, A. Smith, D. Ricardo, who laid the foundations for understanding the significance of human abilities, labor, and education for national wealth, are analyzed. The approaches to interpreting human abilities as an economic resource in the works of representatives of the 19th and early 20th centuries, in particular L. Walras, J. McCulloch, I. Thunen, and A. Marshall are summarized. It is substantiated that in the industrial period, physical capital dominated theories of economic growth (Keynesian models of E. Domar and R. Harrod, neoclassical theories of R. Solow). At the same time, the idea of interpreting human abilities as capital, an asset that provides income, was developed only in the middle of the 20th century due to socio-economic changes in developed countries. The contribution of T. Schultz and G. Becker, who are the founders of the modern theory of human capital. The key aspects of T. Schultz's research are highlighted, particularly his conclusions regarding the relationship between human and physical capital and the need for investment in education and skills. Three main provisions of T. Schultz's theory are identified: the positive impact of human capital on the marginal product of physical capital, the decline in the profitability of physical capital in the absence of human capital growth, and the crucial role of non-market factors in forming human capital. The importance of the research of J. Ben-Poret, M. Blaug, E. Lesser, R. Layard, J. Mintzer, E. Denison, and J. Kendrick in the further development of this theory is substantiated. The methodological approach to studying human capital is analyzed, combining qualitative and quantitative aspects, which contributes to a deeper understanding of its role in the modern economy. The socio-economic factors that influenced the formation of the theory of human capital and their contribution to the development of economic science are summarized. The evolution of ideas about human capital from classical theories to modern scientific approaches is outlined, emphasizing its key role in ensuring long-term economic growth.*

Keywords: *human capital, physical capital, human capital theories, investments in human capital, economic development.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Теорія людського капіталу має велике значення для розуміння економічного розвитку як на мікро-, так і на макрорівні. Інвестиції в освіту, охорону здоров'я, підвищення кваліфікації та інші аспекти розвитку людського капіталу визнані одними з найбільш ефективних стратегій для довгострокового зростання як національних економік, так і добробуту окремих громадян.

Сучасні дослідження підтверджують актуальність ідей Т. Шульца, Г. Беккера та їхніх послідовників. Зокрема, дедалі більше уваги приділяється питанням нерівності в доступі до ресурсів розвитку людського капіталу, врахуванню новітніх викликів, таких як цифровізація економіки, глобалізація, кліматичні зміни. Це створює необхідність подальшого вдосконалення теорії людського капіталу та її адаптації до нових умов.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Концептуальні основи формування теорії людського капіталу були закладені у працях економістів-класиків, таких як: В. Петті, А. Сміт, Д. Рікардо. Вони першими запровадили в науку ідеї про значення робочої сили, здібностей людини, освіти для зростання багатства країни та її населення та заклали підґрунтя для подальшого розвитку поняття людський капітал.

Подальший розвиток категорії людського капіталу відбувався у працях економістів ХІХ – початку ХХ століття. Л. Вальрас, Дж. Мак-Куллох і І. Тюнен розглядали людину як капітал, а не її здібності, що отримало подальший розвиток у теорії персонального капіталу А. Маршалла.

Сучасна теорія людського капіталу оформилася в середині ХХ століття завдяки дослідженням Т. Шульца та Г. Беккера, які є її основоположниками.

Паралельно важливий внесок зробили Й. Бен-Порет, М. Блауг, Е. Лезер, Р. Лейард, Дж. Мінцер, Е. Денісон та Дж. Кендрік. Їхні роботи детально розглядали як емпіричні аспекти, так і методологічні підходи до вивчення людського капіталу, акцентуючи увагу на його впливі на продуктивність праці та економічне зростання.

Серед вітчизняних науковців, які здійснюють дослідження у напрямі з'ясування сутності та функціонального призначення людського капіталу в українських реаліях, виявляють переваги і виклики, що існують у вітчизняному соціально-економічному просторі для людського капіталу можна виділити роботи Д. Мельничук, С. Гинди, В. Приймак, З. Юринець, В. Бабій, О. Самборської.

В епоху постіндустріального суспільства категорія «людський капітал» набуває все більшого значення, наповнюється новим якісним змістом та потребує подальших досліджень.

Мета статті – дослідження еволюції ідей людського капіталу, узагальнення факторів, які вплинули на формування теорії людського капіталу, визначення впливу інвестицій у людський капітал та його ролі у розвитку економіки.

Виклад основного матеріалу. Ідея розглядати здібності, знання та вміння людини як економічний ресурс має давнє коріння. Перші дослідження, які стали основою для формування концепції людського капіталу, з'явилися у працях представників класичної економічної теорії, таких як В. Петті, А. Сміт та Д. Рікардо. Вчені підкреслювали значення праці, здібностей і освіти в процесі зростання національного багатства.

Вільям Петті запровадив категорію «живі сили людини» і розглядав її у контексті національного багатства – з одного боку, як найважливіший чинник зростання багатства країни, з іншого – як складову багатства [8].

Що людські здібності є важливішими по відношенню до речових факторів виробництва в своїх працях наголошував А. Сміт [0]. Д. Рікардо вважав, що освіта є необхідною для економічного зростання країни [6].

При формулюванні власної теорії К. Маркс застосував нову для економічної науки дефініцію «робоча сила», яка ним розглядається як «сукупність фізичних та духовних здібностей» працівників, що використовуються у виробничому процесі. Він обґрунтував необхідність та важливість вкладень у створення робочої сили [13].

У XIX – на поч. XX ст. погляди на категорію, яка згодом отримала назву людський капітал, суттєво відрізнялися від сучасних. Думки, що людським капіталом є сама людина, а не її якості – освіта та здібності, дотримувалися Л. Вальрас, Дж. Мак-Куллох, І. Тюнен. Цю думку згодом став поділяти А. Маршал, яким було запроваджено категорію «персональний капітал», який розглядався як людина, яка володіє фізичними та розумовими здібностями, вміннями, що забезпечують зростання продуктивності праці [14].

Ідея трактування здібностей індивідів як особливого капіталу, тобто активу, що збільшує дохід, не отримувала широкого визнання до середини XX ст. Для індустріального етапу економічного розвитку суспільства природним було твердження, що фізичний капітал є основним лімітуючим фактором збільшення ВВП в абсолютному вимірі, а також на душу

населення. Логічним проявом даної тенденції стали кейнсіанські (Є. Домар, Р. Харрод) та неокласичні теорії економічного зростання (Р. Солоу).

Як самостійного наукового напрямку, формування теорії людського капіталу пов'язане із дослідженнями 50-60-х років ХХ ст. на це вплинули соціально-економічні умови, що на той час сформувалися у розвинутих країнах та динамізм і вектори руху економічної науки. Для чіткого розуміння основ формування теорії людського капіталу нами було проаналізовано, систематизовано та структуровано основні соціально-економічні і теоретичні передумови (рис. 1).

Рисунок 1 – Передумови формування теорії людського капіталу як самостійного напрямку економічних досліджень
Складено автором на основі [3,4, 5, 7]

Основоположниками сучасної теорії людського капіталу є нобелівські лауреати з економіки Т. Шульц та Г. Беккер. Заслуга формулювання теорії належить Т. Шульцу, базова теоретична модель була представлена у праці Г. Беккера «Людський капітал» [2]. Дана книга стала основою для подальших досліджень людського капіталу. Надалі важливе значення мали роботи Й. Бен-Порета, М. Блауга, Е. Лезера, Р. Лейарда, Дж. Мінцера, Е. Денісона, Дж. Кендріка.

Для індустріального етапу економічного розвитку суспільства природним було твердження, що фізичний капітал є основним лімітуючим фактором збільшення ВВП на душу населення. Але після спостереження за результатами реалізації проєктів із значними обсягами фізичного капіталу в країнах різного рівня розвитку Т. Шульц дійшов наступних висновків:

- 1) країни без значного людського капіталу не можуть ефективно керувати фізичним капіталом;
- 2) довгострокове економічне зростання неможливо, якщо людський і фізичний капітал країни не зростають разом;
- 3) оскільки приватні інвестори зацікавлені лише в інвестиціях у фізичний капітал, людський капітал є основним фактором, який, швидше за все, обмежує економічне зростання [10].

Основними працями Т. Шульца, присвяченими теорії людського капіталу, є «Формування капіталу освіти», «Інвестиції в людський капітал», «Людський капітал: питання політики та можливості дослідження».

Т. Шульц зазначав, що людський капітал є новим напрямком досліджень в економіці. Саме незрозуміле зростання економічної цінності людини призвело до формування концепції людського капіталу [10].

Т. Шульц виклав теорію у праці «Інвестиції в людський капітал» [11]. Вчений не формалізував свою теорію, тобто математична модель у теорії відсутня, але фактично дослідник мав на увазі саме складові математичної моделі. Як основні елементи теорії людського капіталу можна розглядати три висновки Т. Шульца:

1. Граничний продукт фізичного капіталу (МРК) є позитивною функцією від людського капіталу. Якщо рівень людського та фізичного капіталу є низькими, МРК буде низьким тому, що фізичним капіталом неефективно керують.

2. Рентабельність МРК буде зменшуватися. Якщо рівень людського капіталу не підвищиться, збільшення фізичного капіталу знизить МРК нижче ринкової прибутковості, і це зупинить у подальшому інвестиції у фізичний капітал.

3. Інвестиції у фізичний капітал є ринковими, але інвестиції в людський капітал визначаються переважно неринковими силами (сім'я, освіта). Через взаємодоповнюваність двох видів капіталу неринкові сили зрештою визначають, чи збільшуються людський капітал, фізичний капітал та економічний результат [9].

Т. Шульц вперше визначав людський капітал як «набуті навички та знання», що підкреслює різницю між некваліфікованою та кваліфікованою працею. Т. Шульц писав: «Усі людські здібності є чи вродженими, чи набутими. Кожна людина народжується з індивідуальним комплексом генів, що визначає його уроджені здібності. Отримані людиною цінні якості, які можуть бути посилені відповідними вкладеннями, ми називаємо людським капіталом» [12].

Т. Шульц погоджувався, що вартість праці визначається її продуктивністю, але економічна наука визнавала це і раніше. Новизна полягала в тому, що Т. Шульц довів, що продуктивність праці базувалася на інвестиціях людини в особисту «норму прибутку». Чим більше навичок і освіти, тим більшу віддачу отримує працівник від цих інвестицій у вигляді більшого доходу. Інвестиції в освіту – основна складова збільшення людського капіталу, але окрім інвестицій в освіту, Шульц виступав за інвестування у здоров'я, внутрішню міграцію та навчання на робочому місці, щоб підвищити рівень продуктивності.

Аналізуючи статистичні дані, Т. Шульц підтвердив свою гіпотезу про роль інвестицій у людський капітал. Він відзначив зростання економік розвинених країн у післявоєнний період і пояснив його як наслідок значних вкладень у розвиток людського капіталу. За підрахунками Шульца, інвестиції в освіту сприяли 21-40 % зростання валового національного доходу США в період з 1929 по 1956 роки, а накопичення людського капіталу забезпечило до 75 % зростання національного виробництва [12].

У своїй подальшій роботі Шульц оцінив модель, що дозволяє порівняти норми доходності одного долара, інвестованого в освіту, та одного долара, інвестованого у фізичний капітал. Результати показали, що загальна сума коштів, вкладених у людський капітал, дорівнює або перевищує прибутковість від фізичного капіталу.

Також кількісну оцінку вкладу освіти в економічне зростання свого часу здійснили Е. Денісон, Дж. Кендрік. За результатами розрахунків було встановлено, що протягом XX ст. темпи нагромадження людського капіталу випереджали темпи нагромадження фізичного капіталу. За розрахунками Е. Денісона було виявлено, що приріст душевого доходу США протягом повоєнного періоду (сер. XX ст.) був на 15-30 % зумовлений підвищенням освітнього рівня робочої сили. Як підтверджує досвід Гонконгу, Сінгапуру, Південної Кореї, ставка на інвестиції в освіту та охорону здоров'я є найефективнішою стратегією економічного розвитку.

Важливими є теоретичні положення Т. Шульца, у яких відмінності в темпах економічного зростання розвинутих країн пояснюються можливістю довгострокових інвестицій в освіту, охорону здоров'я і трудову міграцію, у той час як для країн, що розвиваються, забезпечення людей продовольством, житлом залишаються першочерговими завданнями. Але для вирішення цих питань в умовах обмежених фінансових можливостей здійснюються переважно короткострокові інвестиції. Продовжуючи дослідження в цьому напрямку у 80-і рр. XX ст. вже на рівні міжнародних спостережень, Т. Шульц зауважив, що допомога бідним країнам продовольством або грошима є

неефективною, оскільки їхні сільськогосподарські виробники не витримують конкуренції із допомогою та не мають стимулів реінвестувати зароблені гроші у виробництво. Науковець припускає, що більш ефективною з боку розвинутих країн була б допомога з навчанням сільських виробників у бідних країнах та забезпечення технологіями та інноваціями [12].

Дослідження впливу освіти та стану здоров'я людей на економічний розвиток, а також міждержавні порівняння цих показників спричинили переосмислення економічною наукою цінності часу та аналізу неринкової діяльності домогосподарств. Т. Шульц, обравши макроекономічний рівень наукових пошуків, привернув увагу до людського капіталу як фактору створення ВВП і національного багатства [10].

Мікроекономічні підстави теорії людського капіталу сформулював Г. Беккер у праці «Людський капітал» [4]. Науковець аналізував людський капітал на неокласичних засадах. Універсальний принцип оптимізаційної поведінки індивідуумів поширювався на сфери позаринкової діяльності. Поняття та методи економічного аналізу стали застосовуватися для вивчення таких соціальних явищ та інститутів як освіта, охорона здоров'я, міграція, шлюб та сім'я, злочинність, расова дискримінація тощо [5].

Г. Беккер вважав, що «людський капітал» означає економічну цінність знань, умінь і здібностей людини, яку можна збільшити завдяки освіті, навчанню та досвіду; по суті людський капітал втілює ідею про те, що людей можна розглядати як актив завдяки їхнім продуктивним можливостям.

Формування людського капіталу, як і фізичного та фінансового капіталу, вимагає відволікання коштів (інвестицій) від поточного споживання заради отримання додаткових доходів у майбутньому. До видів людських інвестицій відносять освіту, підвищення кваліфікації на робочому місці, міграцію, пошук інформації, народження дітей.

Однією з системоутворюючих категорій теорії людського капіталу Г. Беккера є внутрішня норма віддачі. Зміст категорії і її функціональне призначення близьке до категорії норма прибутку на капітал та дозволяє

оцінювати ефективність людських інвестицій, насамперед в освіту та виробничу підготовку.

Але аналогія між людським та звичайним капіталом не є повною. Людський капітал має спільні риси із фізичним: це благо тривалого користування, яке вимагає витрат з ремонту та утримання; може старіти ще до того, як відбудеться його фізичне зношування. У сучасних суспільствах людина, на відміну обладнання або цінних паперів, не може бути предметом купівлі-продажу. Як наслідок, на ринку встановлюється лише ціни за оренду людського капіталу (ставки заробітної плати), тоді як ціна на його активи відсутня. По-друге, людський капітал здатний підвищувати ефективність діяльності як у ринковому, так і позаринковому секторі і дохід від нього може набувати як грошової, так і негрошової форми. В результаті споживчі аспекти вкладень у людину виявляються не менш важливими, ніж виробничі.

Новизною у підході Г. Беккера до аналізу людського капіталу були широко використані методологія та інструментарій неокласики: раціональна поведінка, рівновага, доходи, альтернативні витрати. Раціональна поведінка дітей і батьків при прийнятті рішення про інвестиції в освіту передбачає порівняння очікуваної граничної норми віддачі від таких вкладень з прибутковістю альтернативних інвестицій (відсотками за банківськими депозитами, дивідендами з цінних паперів тощо).

Через зіставлення вигод і витрат освіти Г. Беккер підрахував рентабельність вкладень у людину – у США віддача вищої освіти становила 10-15% і перевищувала показники прибутковості значної кількості фірм. Це підтвердило припущення про раціональність поведінки студентів та їхніх батьків.

Г. Беккер пояснив нерівність доходів від праці (фактично від людського капіталу) та від власності (від інших активів). Віддача від вкладень у людину вища, ніж від вкладень у фізичний капітал. Але у випадку із людським капіталом – віддача зменшується з зростанням обсягу інвестицій, у випадку інших активів (нерухомість, цінні папери, депозити

тощо) – несуттєво зменшується або взагалі не змінюється. На такому підґрунті Г. Беккер сформулював стратегію раціональної поведінки сімей: спочатку інвестувати у людський капітал дітей, оскільки віддача від нього вища, а згодом, коли в міру спадання вона зрівняється з нормою прибутковості інших активів, інвестувати у ці активи, щоб згодом передати їх дітям у дарунок чи спадщину.

Г. Беккер визначив закономірності економічної нерівності у часі (серед різних генерацій). Економічні переваги сходять нанівець протягом життя трьох поколінь – від діда до онука; протилежний рух – підйом дітей із незаможних сімей до середнього класу відбувається повільніше, а нерівність у доходах від власності більшою мірою передається з покоління до покоління. Такий висновок вчений зробив на підставі аналізу статистики розвинених країн, і розрахував коефіцієнт трансмісії нерівності у заробітках по всіх каналах – як генетичним (діти обдарованих батьків, як правило, успадковують кращі здібності), так і соціокультурним (вихідці з багатих сімей отримують кращу освіту, мають у своєму розпорядженні зв'язки) (коефіцієнт становить 0,3). Тому, якщо, наприклад, у людини заробітки вдвічі вищі за середні, то у його сина вони будуть вищі за середні (для його генерації) лише на 30 %, у його онука – на 9 %. Висновок, який можна зробити з цих спостережень: демократичні суспільства із сильними державними інститутами забезпечують умови для високої вертикальної мобільності людей.

Узагальнюючи положення теорії Г. Беккера можна зазначити:

1. Завдяки теорії та здійсненим розрахункам, змінилося ставлення до витрат на освіту: освітні інвестиції стали розглядатися як джерело економічного зростання, не менш важливе, ніж інвестиції у звичайні капіталовкладення.
2. Використання системи показників, що охоплюють весь життєвий цикл людини та визнання людського часу, як ключового економічного

ресурсу, стало основою для розуміння того, що інвестиції у людину мають тривалі терміни окупності.

3. Виокремлення інвестиційних аспектів сприяло кращому розумінню поведінки людей на ринку праці, а отже, і підвищенню ефективності тих складових економічної політики держави, які впливають на поведінку людей.

4. Пояснення структури розподілу особистих доходів у часі та просторі, паралельно виявило наявність вертикальної мобільності людського капіталу в демократичних суспільствах.

Висновки. В процесі аналізу становлення теорії людського капіталу було з'ясовано, що як самостійний науковий напрям теорія сформувалася у середині ХХ ст. Виявлено і структуровано основні соціально-економічні (впровадження досягнень з НТР, збільшення питомої ваги витрат висококваліфікованої праці у собівартості продукції) і теоретичні передумови (поширення принципів неокласики на дослідження різних сфер, застосування інструментів математичного моделювання, дослідження на макрорівні капіталу, інвестицій, економічного зростання; на мікрорівні - теорії фірми, окупності інвестицій) становлення теорії людського капіталу як самостійного напрямку економічної науки.

Аналіз внеску Т. Шульца та Г. Беккера у теорію людського капіталу, дозволив визначити актуальність низки положень, сформульованих науковцями: роль людського капіталу у створенні ВВП і національного багатства, взаємозв'язок між інвестиціями і людським капіталом, взаємозв'язок між інвестиціями в освіту та економічним зростанням, наявність взаємодій між політикою держави і людським капіталом, використання інструментарію неокласичної теорії для аналізу віддачі людського капіталу, визначення його рівня і якості.

Людський капітал, на відміну від схожих дефініцій «соціальний капітал», «культурний капітал», є чіткою науковою категорією, у якій збігаються форма і зміст.

На основі дослідження трактувань та змістовного наповнення категорію «людський капітал» розуміємо як запас здібностей, знань, навичок, що є у кожної людини і можуть використовуватися у виробничих, споживчих або неекономічних цілях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Adam Smith's. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. 1977. University of Chicago Press.
2. Becker, G.S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. University of Chicago Press, Chicago. 1964.
3. Capital and growth / John Hicks. 2nd ed. Oxford : Oxford Univ. press, 1969. XII, 343 p.
4. Gary S. Becker. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. Third Edition. URL: <https://www.nber.org/books-and-chapters/human-capital-theoretical-and-empirical-analysis-special-reference-education-third-edition>
5. Gary S. Becker. The Economic Approach to Human Behavior. University of Chicago Press, 1976. <https://casdev.unc.edu/pprogram/wp-content/uploads/sites/26/2020/02/Becker-The-Economic-Approach-to-Human-Behavior-1976.pdf>
6. Ricardo, David. On The Principles of Political Economy and Taxation. John Murray, 1817.
7. Rondo Cameron. A Concise Economic History of The World. From Paleolithic Times To The Present. 1993, Oxford University Press, USA. 454 p.
8. The Economic Writings of Sir William Petty, vol. 1. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/hull-the-economic-writings-of-sir-william-petty-vol-1>
9. Theodore R. Breton. A Human Capital. Theory of Growth: New Evidence for an Old Idea. Center for Research in Economics and Finance (CIEF), Working Paper. 2014. No. 14-13. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2456903
10. Theodore W. Schultz. Human Capital: Policy Issues and Research Opportunities. *Economic Research: Retrospect and Prospect*. Vol. 6, Human Resources. URL: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c4126/c4126.pdf>
11. Theodore W. Schultz. Investment in Human Capital. *The American Economic Review*. 1961. Vol. 51, No. 1. pp. 1-17. URL: <https://www.jstor.org/stable/1818907>
12. Theodore W. Schultz. Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research. New York: Free Press, 1971. URL: <https://www.jstor.org/stable/1153036>
13. К. Маркс. Капітал: критика політичної економії. Том перший. Книга 1: Процес виробництва капіталу. Перекладач І.І. Степанова-Скворцова. Державне видавництво політичної літератури УРСР. 1954.
14. Михайлова Л.І. Людський капітал: формування та розвиток в сільських регіонах : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 388 с.

REFERENCES:

1. Adam Smith's. An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. 1977. University of Chicago Press.
2. Becker, G.S. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. University of Chicago Press, Chicago. 1964.
3. Capital and growth / John Hicks. 2nd ed. Oxford : Oxford Univ. press, 1969. XII, 343 p.

4. Gary S. Becker. Human Capital: A Theoretical and Empirical Analysis, with Special Reference to Education. Third Edition. URL: <https://www.nber.org/books-and-chapters/human-capital-theoretical-and-empirical-analysis-special-reference-education-third-edition>
5. Gary S. Becker. The Economic Approach to Human Behavior. University of Chicago Press, 1976. <https://casdev.unc.edu/ppprogram/wp-content/uploads/sites/26/2020/02/Becker-The-Economic-Approach-to-Human-Behavior-1976.pdf>
6. Ricardo, David. On The Principles of Political Economy and Taxation. John Murray, 1817.
7. Rondo Cameron. A Concise Economic History of The World. From Paleolithic Times To The Present. 1993, Oxford University Press, USA. 454 p.
8. The Economic Writings of Sir William Petty, vol. 1. URL: <https://oll.libertyfund.org/titles/hull-the-economic-writings-of-sir-william-petty-vol-1>
9. Theodore R. Breton. A Human Capital. Theory of Growth: New Evidence for an Old Idea. Center for Research in Economics and Finance (CIEF), Working Paper. 2014. № 14-13. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2456903
10. Theodore W. Schultz. Human Capital: Policy Issues and Research Opportunities. *Economic Research: Retrospect and Prospect*. Vol. 6, Human Resources. URL: <https://www.nber.org/system/files/chapters/c4126/c4126.pdf>
11. Theodore W. Schultz. Investment in Human Capital. *The American Economic Review*. 1961. Vol. 51, No. 1. pp. 1-17. URL: <https://www.jstor.org/stable/1818907>
12. Theodore W. Schultz. Investment in Human Capital: The Role of Education and of Research. New York: Free Press, 1971. URL: <https://www.jstor.org/stable/1153036>
13. K. Marks. Kapital: krytyka politychnoi ekonomii. Tom pershyi. Knyha 1: Protses vyrobnytstva kapitalu. Perekladach I.I. Stepanova-Skvortsova. Derzhavne vydavnytstvo politychnoi literatury URSR. 1954.
14. Mykhailova L.I. Liudskyi kapital: formuvannia ta rozvytok v silskykh rehionakh : monohrafiia. Kyiv : Tsentр uchbovoi literatury, 2008. 388 s.

Надійшла до редакції 17.11.2024 р.